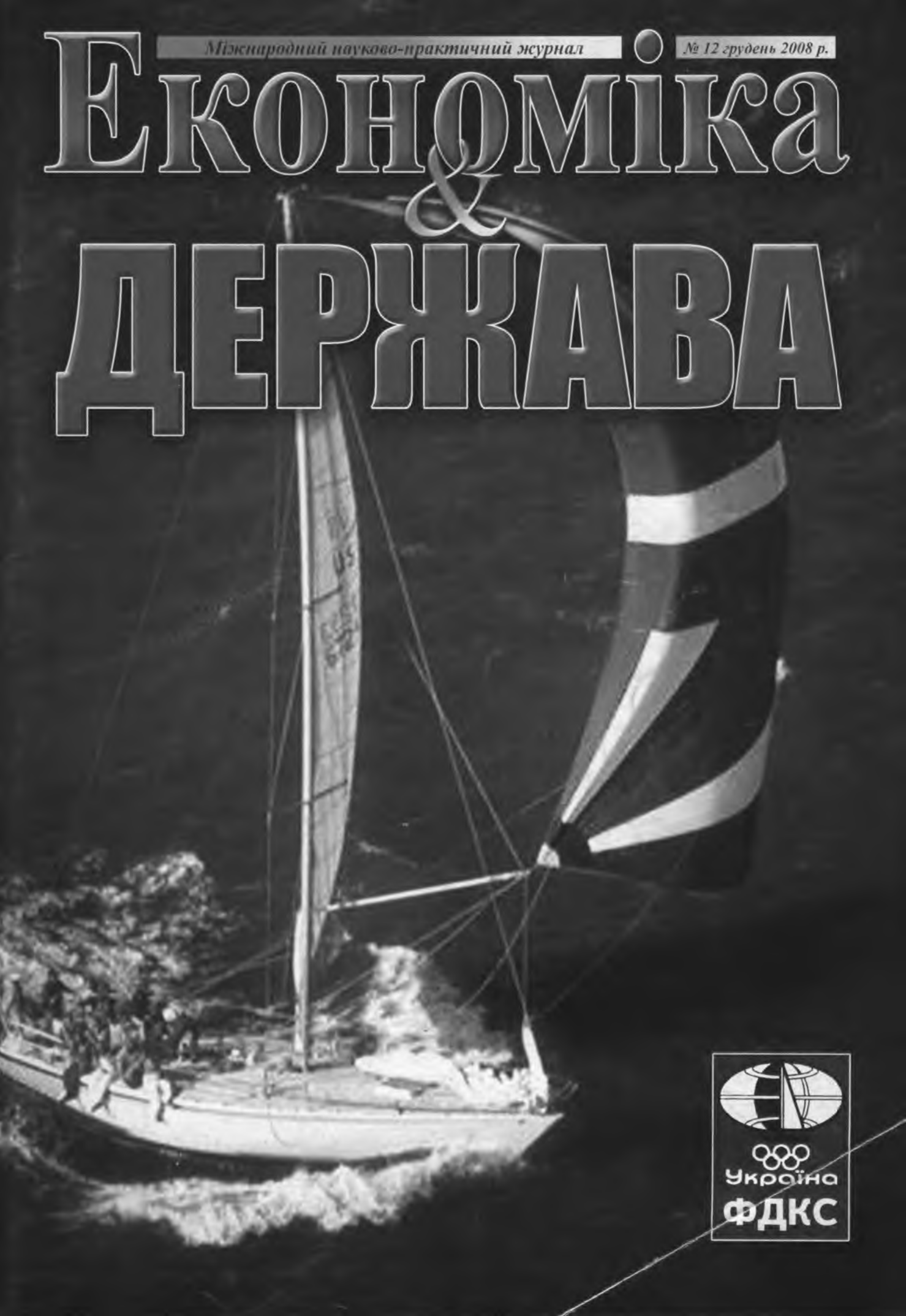
Міжнародний науково-практичний журнал

№ 12 грудень 2008 р.

Економіка & держава

Україна
ФДКС

У НОМЕРІ:

Матеріали конференції "Місто, регіон, держава: економіко-правові проблеми"

Міжнародна науково-практична конференція:
«Місто, регіон, держава:економіко-правові проблеми 4
В. К. Мамутов
Місто, регіон, держава: економіко-правові проблеми (вступне слово) 5
В. В. Рибак
Проблеми реформування житлово-комунального господарства України 5
О. О. Лук'янченко
Розвиток комунальної містообслуговуючої сфери
в ринкових умовах: проблеми і рішення 6
С. В. Богачов
Економіко-правові проблеми господарювання міста 7
М. Г. Белопольський
Перспективи розвитку міського і житлово-комунального господарства 8
І. П. Булєєв
Стратегія розвитку міста і соціальна відповідальність
суб'єктів відносин: держава, регіон, бізнес, громадянин 8
В. П. Вишневський
Фіскальний федералізм і перспективи його розвитку в Україні 9
Є. В. Горохов
Проблеми підготовки кадрів для життєзабезпечення міст 10
В. І. Кочуєв
Особливості конституційно-правової конструкції
місцевого самоврядування в Україні 11
Ю. В. Пасічник
Теоретичні конструкції місцевого економічного розвитку 12
В. П. Рубцов
Реформування місцевої влади як складова українського транзиту 13
В. А. Устименко
Комунальна власність міст на землю: проблеми і рішення 14

Економічна наука

С. Ф. Смерічевський
Структурний аналіз зв'язано-диверсифікованих систем України 15
О. О. Болдирєв
Ризик-менеджмент — ефективний інструмент антикризового управління банком .. 18
Г. М. Пурій
Особливості інвестиційної діяльності комерційних банків
на ринку цінних паперів України 21
О. Л. Ворсовський
Методичні підходи до оцінки фінансового потенціалу
інвестиційної діяльності підприємств 25
О. В. Покатаєва
Особливості процесів реформування власності
торговельних підприємств в Україні 28
П. Б. Юр'єва
Формування торгівлі як складної соціально-економічної системи: теоретичні аспекти .. 33
С. Е. Сардак
Становлення національних систем менеджменту 36
А. Ю. Нашинець-Наумова
Проблеми корпоративних відносин в Україні 39
Л. В. Капінус
Оцінка характеру поведінки споживачів 41
М. М. Радєва
Трансформація відносин власності в умовах інституціональних змін 44
О. І. Полтавець
Вплив внутрішнього та зовнішнього середовищ на ефективність
виробництва металургійних підприємств 47
В. М. Нестеренко, Т. В. Сакалош
Потенціал радіоелектронної галузі України: виклики та перспективи реалізації 50
В. В. Ткаченко
Податкове планування на підприємстві 55
Є. В. Нетецький
Роль і завдання бухгалтерського обліку в управлінні бюджетними установами 59

У НОМЕРІ:

Економічна наука

Г. В. Карпенко
Шляхи удосконалення фінансового стану підприємства 61
Ма Пин (Китай), Ю. П. Матусов
Подходы к моделированию и анализу индикаторов рынка сварочных технологий 63

Державне управління

І. А. Франчук
Світові тенденції розвитку ринків енергозабезпечення і систем їх державного регулювання 66
П. І. Гаман
Шляхи удосконалення механізмів державного регулювання інноваційного розвитку Карпатського регіону України (за матеріалами українських та російських авторів) 69
В. М. Тимків
Функціональна модель удосконалення системи місцевого самоврядування 72
В. В. Сиченко
Основні етапи розвитку державного управління системою вищої освіти 75
В. М. Бесчастний
Створення нової нормативно-правової бази державного управління вищою освітою 78
І. М. Мельник
Особливості кадрового забезпечення державного управління на сучасному етапі 81
Р. Й. Левицький
Комплексний механізм залучення іноземних інвестицій 84
О. С. Коврига
Інституціалізація регіональної соціальної політики 86
Т. Ю. Черняєв
Розподіл джерел доходних надходжень між бюджетами різних рівнів 88
С. Г. Осіпчук
Деякі проблемні питання державного регулювання в умовах перехідної економіки 91
О. Є. Євграфов
Правове регулювання громадського контролю земельних ресурсів 95
О. О. Коліжук
Світові інтеграційні процеси та їх вплив на державне регулювання зовнішньоекономічної діяльності України 98
В. В. Сухенко
Правове регулювання транскордонного співробітництва 102
О. Г. Гіндес
Реалізація соціального напряму аграрної політики держави 106
Л. М. Мельничук
Механізми державного регулювання розвитку інституту сім'ї: види та напрями удосконалення 109

ДО УВАГИ АВТОРІВ!

ВИМОГИ ДО СТРУКТУРИ ТА ОФОРМЛЕННЯ МАТЕРІАЛУ:

— відомості про автора (авторів): ім'я, по батькові, прізвище, вчене звання, вчений ступінь, посада і місце роботи, службова і домашня адреси (з поштовим індексом), контактний телефон;
— УДК;
— назва статті мовою оригіналу та англійською мовою;
— коротка анотація (2—4 речення) мовою оригіналу та англійською мовою;
— текст статті повинен мати такі необхідні елементи: вступ (формулюється наукова проблема, ступінь її вивченості, актуальність тієї частини проблеми, якій присвячена стаття), постановка задачі (формулюються мета і методи дослідження), результати (викладається система доведень запропонованої гіпотези, обгрунтовуються наукові результати), висновки (вказується наукова новизна, теоретична і практична значущість результатів дослідження, перспективи подальших розробок з цієї теми). Розділи повинні бути виділені;
— обов'язковий список використаних джерел у кінці статті;
— обсяг статті — 12—25 тис. знаків (як виняток, не більше 40 тис. знаків);
— шрифти найпоширенішого типу, текстовий шрифт та шрифт формул повинні бути різними;
— ілюстративний матеріал повинен бути поданий чітко і якісно у **чорно-білому** вигляді. Посилання на ілюстрації в тексті статті обов'язкові. До графіків та діаграм мають бути подані таблиці, на основі яких вони збудовані;
— разом із друкованою статтею треба подати її електронний варіант. Файл статті повинен бути збережений у форматі DOC для MS Word. Схеми, рисунки та фотографії слід записувати окремими графічними файлами форматів TIF, BMP, JPG, в імені яких зазначається номер ілюстрації у статті, наприклад pict 4.tif.

Редакція залишає за собою право на незначне редагування і скорочення, а також літературне виправлення статті (зі збереженням головних висновків та стилю автора). Надані матеріали не повертаються.

Адреса редакції: 04073, м. Київ, пров. Куренівський, 19/5, к. 408
для листування: 04112, м. Київ, а/с 61; economy@kiev.relc.com
Тел.: (044) 467-57-37, 467-65-28, 537-14-33, 223-26-28

УДК 339.16.012.23

ФОРМУВАННЯ ТОРГІВЛІ ЯК СКЛАДНОЇ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОЇ СИСТЕМИ: ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ

П. Б. Юр'єва,
здобувач, Національний університет державної податкової служби України

У статті розкрито теоретичні основи формування та розвитку системи торгівлі в ринкових умовах.

The theoretical base of forming and development of trade system under the market conditions is analyzed in the article.

ВСТУП

Ринкова система господарювання, яка розвивається в Україні, характеризується масштабними трансформаціями соціальних та економічних систем. В результаті торгівлі розвивається у межах організаційно розбалансованої, структурно деформованої та малоефективної моделі. Тому обгрунтування теоретичних засад, пристосування основоположних законів та принципів теорії системи та організації в формуванні сучасної, багаторівневої торгівлі стає нагальною потребою.

ПОСТАНОВКА ЗАДАЧІ

Мета статті — розкрити сутність та зміст понятійно-категорійного апарату системи торгівлі, охарактеризувати структуру системи торгівлі та її компонентів.

АНАЛІЗ ДОСЛІДЖЕНЬ ТА ПУБЛІКАЦІЙ

Теоретико-методологічні аспекти організації систем у сфері торгівлі розроблялись вузьким колом науковців. Так, в роботах Бермана Б., Бланка І., Голошубової Н., Даненбурга В., Лігоненко Л., Мазаракі А. розглянуто здебільшого теоретичні положення і методичні підходи розвитку та функціонування торговельної системи. Апопій В., Футало Т.В. в своїх дослідженнях поглиблюють аналіз структурної побудови та організаційних механізмів. Проте такі дослідження потребують методологічного та методичного уточнення, доповнення та конкретизації.

РЕЗУЛЬТАТИ

Термін "торгівля" складний та багатогранний. Враховуючи це, пропонуємо розглядати торгівлю як: процес товарно-грошового обміну, що відображає сукупність економічних відносин, пов'язаних з обміном продуктами праці з метою задоволення потреб споживачів у матеріальних благах у такому вигляді, в такий час та в такому місці, що відповідає їх запитам;

— різновид підприємницької діяльності суб'єкта господарювання, спрямована на отримання прибутку з допомогою факторів суспільного відтворення в результаті розробки торговельної політики та проведення на її основі торговельної діяльності.

Торгівля є складною соціально-економічною системою. Система ж характеризується понятійно-категорійним апаратом. Так, загальні поняття та категорії системи торгівлі включають: цілісність (єдність), елементи, зв'язки, відносини, взаємодія, властивості. До специфічних слід віднести: структуру, функціональну залежність елементів, багаторівневість підсистеми, мету взаємодії. Зауважимо, що конкретне наповнення загальних категорій завжди буде специфічне, а тому межу понятійно-категорійного апарату важко визначити.

Із позицій загальносистемного підходу принциповою особливістю торгівлі як відкритої системи є присутність людини у якості активного елемента системи. Цю обставину зумовила наявність у даної системи особливих властивостей, зокрема таких як:

— динамічність окремих параметрів і стохастичність (імовірнісний характер) її поведінки;

— унікальність і невизначеність поведінки системи в конкретних умовах при одночасній наявності у неї граничних можливостей, визначуваних ресурсами і структурними зв'язками:

— здібність до самоорганізації, що виражається через здатність і прагнення до формування цілей усередині системи; здатність змінювати свою структуру, зберігаючи цілісність, і формувати варіанти поведінки; здатність протистояти ентропійним (що руйнує систему) тенденціям і генерувати неентропійні тенденції (розвиток); здатність адаптуватися до умов ринкового середовища, що змінюються [3].

Структурно система торгівлі складається з багатьох підсистем, які, у свою чергу, містять численні організаційні елементи у формі підприємств, організацій, об'єднань, підрозділів. Ключову роль з цієї сукупності підсистем торгівлі відіграють: соціальна, функціональна, організаційна та територіальна. Саме зміни в цих підсистемах визначають якісне оновлення всієї системи.

Підсистеми у сфері торгівлі мають ступеневий характер. У більшості підсистем ієрархічна структура включає дватри рівні, окрім споживної кооперації, яка складається з семи рівнів: укоопспілка — облспоживспілка — райспоживспілка — споживче товариство — торговельне об'єднання — торговельне підприємство — філія торговельного підприємства.

Підсистеми торгівлі взаємодіють на базі розгалуженої системи зв'язків, що виражає комплекс складних відносин, які виникають в торгівлі з приводу виробництва, розподілу, споживання, обміну. Безперечно, в торгівлі переважають товарно-грошові відносини, які визначають характер й інтегративні властивості торговельної системи [1].

У сфері торгівлі всі підсистеми взаємодіють як одне ціле, оскільки вони взаємозалежні, взаємопов'язані та спрямовані на виконання поставленої мети. Зауважимо, що цілісність системи торгівлі не агрегативна, а інтегративна. На сучасному етапі цілісність системи торгівлі проблематична, оскільки:

— організаційні відносини малопомітні, відповідно, і взаємозв'язки між організаційними компонентами слабкі;

— система управління торгівлі, по суті паралізована;

— недостатній рівень підготовки та культури працівників сфери торгівлі послаблює організаційну діяльність [1]

Об'єктивно необхідною частиною системи є структура. В торгівлі підсистеми разом з зв'язками утворюють організаційну, функціональну, соціальну, територіальну та іншу структури. Саме структура зумовлює основні властивості і організаційні характеристики системи торгівлі, забезпечує її стійкість та цілісність. Органічними компонентами структури торгівлі є також сукупність відносин і зв'язків: організаційних, економічних, управлінських, соціальних, технологічних тощо.

Складовою системою торгівлі є й органи управління, регулювання, контролю та нагляду. Оскільки торгівля — це відкрита система, то й регламентує її функціонування численна кількість державних інституцій.

До системи торгівлі також відносять й об'єкти інфраструктурного забезпечення — будівельні, транспортні, комунікаційні, інформаційні, фінансові, страхові та ін.

Торгівлю як систему можна подати наступним чином (рис.1).

Торгова сфера не є однорідною. Вона складається з різноманітних видів і форм торгівлі. Зокрема, її можна поділити на міжнародну, зовнішню та внутрішню (стосовно національного ринку); оптову та роздрібну (залежно від ступеня завершеності процесу товарного обігу); малоорганізовану, організовану та високоорганізовану (за рівнем організації); стаціонарну і не стаціонарну (за місцем функціонування); засоби виробництва, споживчі товари, послуги (за видом активу, що продається) [2].

Ланка економіки, що забезпечує процес товарного обміну в Україні, представлена блоком, виходячи з "ДК 009:2005 Національного класифікатора України. Класифікація видів економічної діяльності" [7, с. 116—131], оптовою торгівлею, роздрібною торгівлею, торгівлею транспортними засобами, послугами з ремонту. Відповідно, до цього блоку увійшли об'єкти, що надають посередницькі послуги, окремі види побутового обслуговування населення та деякі ін. Тому функціонально структура торгівлі може бути подана наступним чином (рис. 2).

Необхідно зауважити, що матеріально-технічне забезпечення заготівлі сільгосппродукцією разом з торгівлею товарів, по суті, увійшли в єдину сферу торгівлі. Уточнення потребують такі важливі функціональні блоки, як електронна торгівля, ресторанне господарство та зовнішня торгівля.

Складники функціональної структури торгівлі функціонують і взаємодіють у межах системи, а тому їх розвиток і управління ними мають узгоджуватись з кінцевою метою. Проте сьогодні взаємодію складників торгівлі зумовлюють проміжні цілі й інтереси. Як наслідок виникають серйозні проблеми і диспропорції внутрішньо-системного характеру.

Реальна система торгівлі проявляється у вигляді організаційної моделі, організаційної побудови (рис. 3).

Центральне місце в організаційній моделі, звісно, займає суб'єкт та об'єкт. "ДСТУ 4303:2004. Торгівля роздрібна та оптова. Терміни та визначення понять" [6, с. 4—6] наводить та тлумачить види суб'єктів торгівлі та професій у торгівлі, проте не тлумачить сам термін "суб'єкт". Це ж стосується й інших нормативних документів, що регламентують торговельну діяльність в Україні. Досвід економічно розвинутих країн світу показує, що головна роль в розвитку торгівлі належить конкретним учасникам торговельних відносин, а держава покликана окреслити рамки їх ділової активності, стимулюючи або стримуючи її залежно від існуючих економічних пріоритетів. Користуючись ст. 55 Господарського кодексу (далі — ГК) [4, с. 27], суб'єкт торгівлі — це учасник торговельних відносин, який займається торговельною діяльністю, реалізуючи свої права та обов'язки, має відокремлене майно та несе відповідальність за своїми зобов'язаннями.

Являючись відкритою системою торговельна сфера легкодоступна для багатьох суб'єктів господарювання незалежно від організаційно-правового статусу, форми власності або відомчої приналежності. На відміну від інших економічних систем, тут можуть бути такі два види суб'єктів господарювання:

— фізичні особи — громадяни України, іноземці та особи без громадянства, наділені повною правоздатністю та дієздатністю, та які здійснюють торговельну діяльність та зареєстровані відповідно до закону як підприємці. Вони можуть бути зареєстровані як підприємці зі створення юридичної особи та без створення юридичної особи. Частіше на практиці має місце останній варіант;

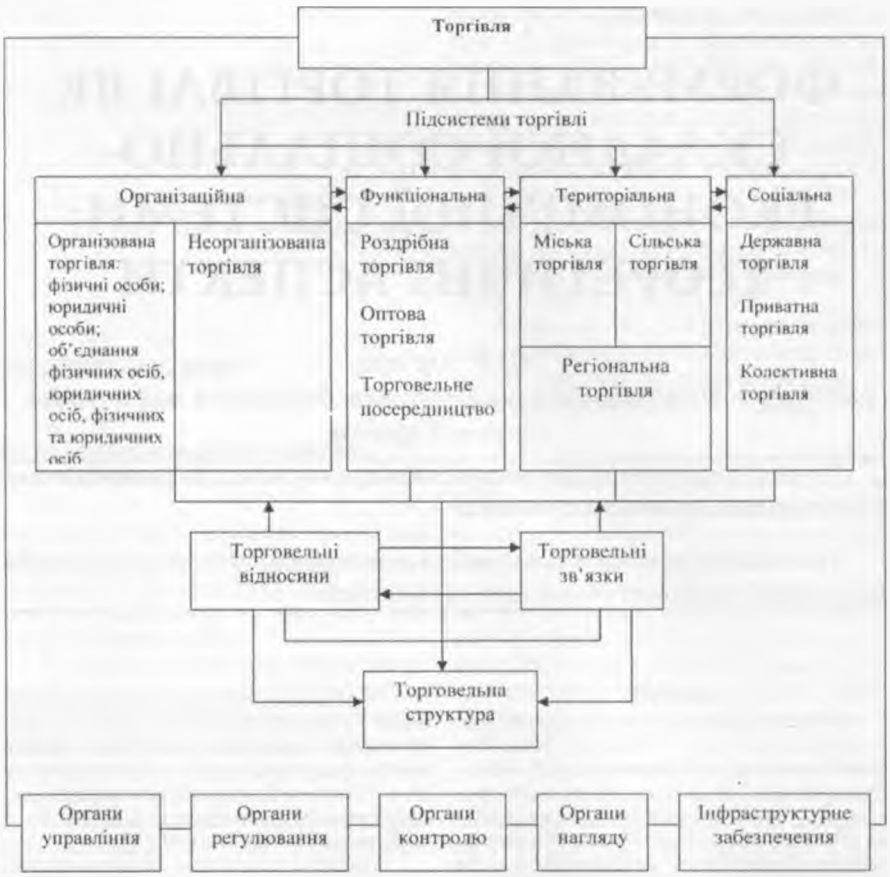

Рис. 1. Структура системи торгівлі

— юридичні особи — підприємства, організації, які здійснюють торговельну діяльність та зареєстровані в установленому ГК та Цивільним кодексом порядку.

Оскільки у торговельній сфері України ще й досі притаманне таке явище як стихійна торгівля, то з складу суб'єктів торгівлі "випадають" пенсіонери, інваліди та інші фізичні особи, які займаються торговельною діяльністю біля доріг, на зупинках, у транспортних засобах, що перевозять пасажирів, без реєстрації у встановленому порядку.

Багатоукладність економіки України обумовлює функціонування суб'єктів торгівлі різних організаційно-правових форм (рис. 4).

Суб'єкти торгівлі займають проміжну ланку між виробником та споживачем, від стану та функціонування яких залежить діяльність виробників товару та рівень задоволення потреб споживачів в товарах та послугах.

Відповідно до "ДСТУ 4303:2004. Торгівля роздрібна та оптова. Терміни та визначення понять" [6, с. 8] торговельний об'єкт — це майновий комплекс, який займає окрему капітальну споруду або який розміщено в спеціально призначеному та об лаштовано-

Рис. 2. Функціональна структура торгівлі

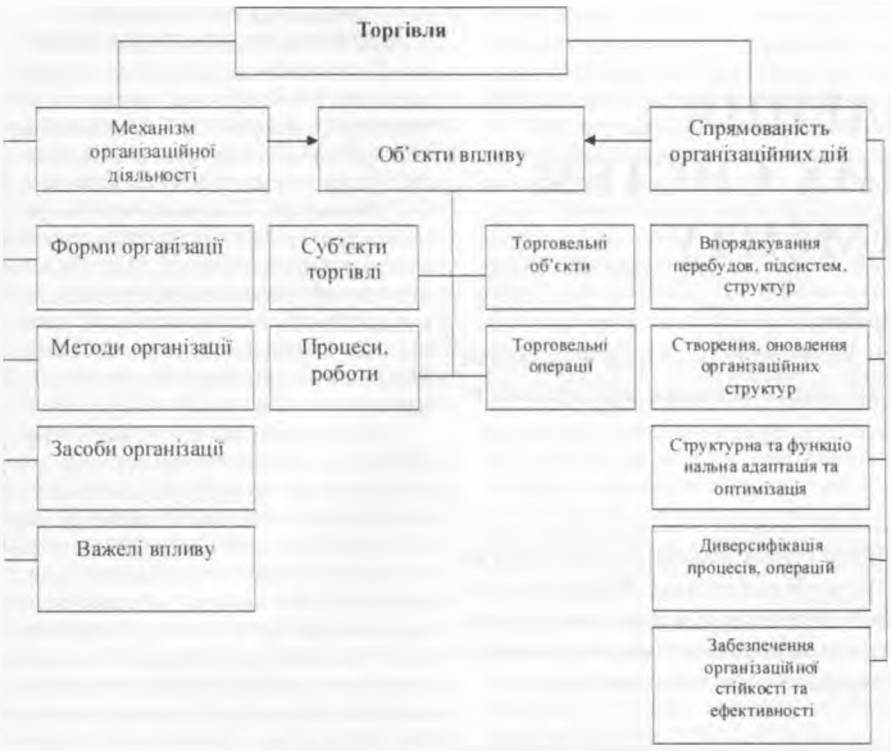

Рис. 3. Організаційна структура торгівлі

му для торгівлі приміщенні іншої капітальної та некапітальної споруди та має приміщення для провадження торговельної діяльності.

Основою організації та функціонування об'єктів торгівлі є їх науково обгрунтована класифікація. Вона дозволяє визначити місце кожного об'єкту в системі, дає можливість розподілити об'єкти за родовими ознаками, що є основою досягнення мети та виконання завдань торгівлею. Слід зауважити, що науковці по різному класифікують об'єкти торгівлі в залежності від виду торгівлі. Крім того, стосовно способів організації торгівлі застосовують терміни "форма" або "вид", стосовно моделі співіснування об'єктів торгівлі — "мережа" та стосовно різних варіантів магазинів — "формат" або "типи".

За своєю організаційно-економічною побудовою торгівля належить до фрагментованих сфер економіки, для яких характерна відсутність явно виражених лідерів, що мають значну частку на ринку. Фрагментація даної сфери економіки обумовлюється низкою обставин, зокрема: низькі вхідні бар'єри для виходу на ринок; відсутність відносної економії витрат за рахунок масштабів діяльності; значні транспортні витрати; інтенсивна зміна обсягів збуту; неекономічність частини підприємств з великими обсягами діяльності; різноманітна товарна номенклатура; жорстка територіальна прив'язка [8].

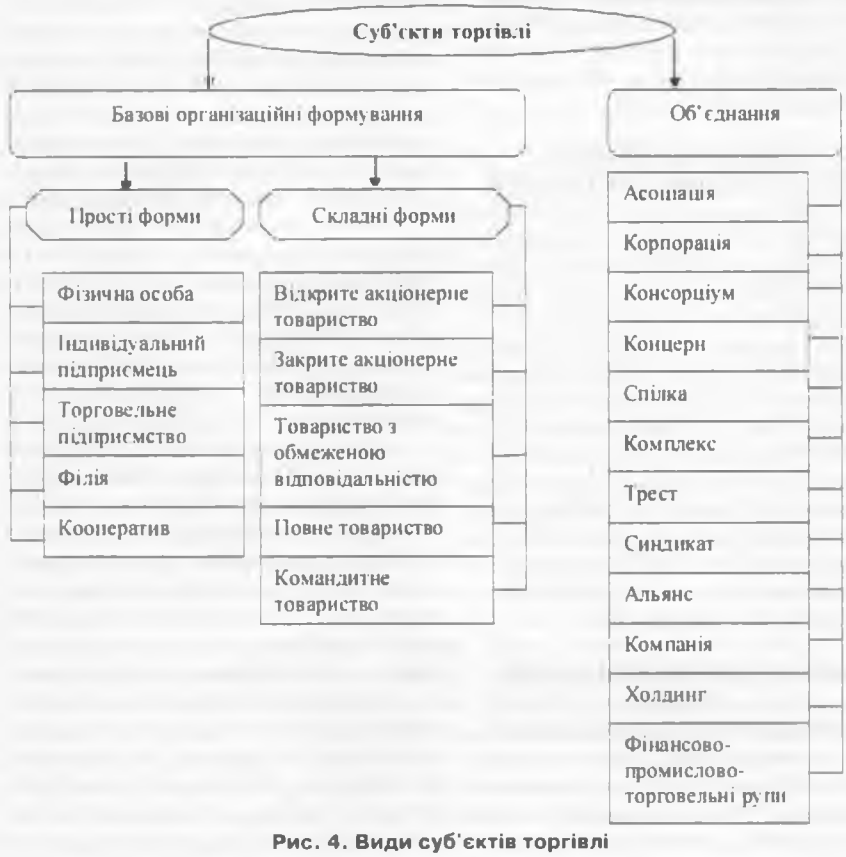

Рис. 4. Види суб'єктів торгівлі

ВИСНОВКИ

Таким чином, торгівля — це соціально-економічна система, яка містить впорядковані елементи, між якими існує зв'язок або взаємодія, що закономірно утворює цілісність, спрямовану на забезпечення товарно-грошового обміну та отримання прибутку. Сфера торгівлі повинна бути спрямована на постійне якісне оновлення структурних елементів активізації організаційної діяльності та спрямована на диверсифікацію. Однак в Україні відсутня програма стабілізації та якісного зростання торгівлі, не створені адаптовані механізми, не обгрунтовані пріоритети диверсифікації, слабко організована кваліфікація кадрів.

Література:

1. Апопій В.В. Перспективні структури і організаційні моделі у сфері торгівлі // Вісник ЛКА: Сер. Економічна. — Л., 2005. — Вип.19. — С. 27—37.

2. Бубинець І.Г. Основні види та форми торгівлі // Прогресивні ресурсозберігаючі технології та їх економічне обгрунтування у підприємствах харчування. Економічні проблеми торгівлі. — Х., 2004. — Ч. 2, т. 1. — С. 183—190.

3. Бурбело О.А., Євтушенко А.К., Малаева Т.В., Заблодська И.В. Торговая политика: Монография. — Донецк: ДонГУУ, 2006. — 354 с.

4. Господарський кодекс України. — К.: Велес, 2004. — 168 с.

5. Гончарук Я.А., Апопій В.В. Теоретичні засади організаційних змін в сфері торгівлі // Вісник ЛКА: Сер. Економічна. — Л., 2005. — Вип. 18, ч. 1. — С. 13—19.

6. ДСТУ 4303:2004. Торгівля роздрібна та оптова. Терміни та визначення понять / Р. Андрущенко (розроб.). — Офіц. вид. — К.: Держспоживстандарт України, 2005. — Ш, 30 с.

7. Класифікація видів економічної діяльності (NACE, Rev. 1.1.-2002) / В. Анісімов (розроб.). — Офіц.вид. — К.: Держспоживстандарт, 2006. — V 192 с.

8. Смолін І.В. Особливості конкурентного середовища у торгівлі споживчими товарами // Економіка і підприємництво: стан та перспективи. — К., 2002. — С. 73—78.

9. Футало Т.В. Формування конкурентних систем у сфері торгівлі: Монографія. — Л.: Видавництво Львівської комерційної академії, 2006. — 292 с.